

Отримано: 21 вересня 2018 р.

Прорецензовано: 5 жовтня 2018 р.

Прийнято до друку: 6 жовтня 2018 р.

e-mail: semehynt@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-3(71)-114-117

Семегин Т. С. Шляхи формування професійної лінгвістичної компетенції студентів філологічних спеціальностей при вивченні курсу вступ до мовознавства. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 3(71), вересень. С. 114–117.

УДК 378:81-13

Семегин Тетяна Станіславівна,

кандидат філологічних наук, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

У статті проаналізовано поняття професійної лінгвістичної компетенції як першооснови розвитку і формування інших видів компетенцій. Професійна лінгвістична компетенція визначається як підвид мовнокомунікативної компетенції, що виступає складним і багатоаспектним конгломератом знань, умінь і навичок, які формують лінгвістичний світогляд філолога. У роботі описується лінгвістична компетенція у розрізі її структурних компонентів та наводяться приклади вправ для її успішного формування.

Ключові слова: професійна лінгвістична компетенція, мовнокомунікативна компетенція, теоретико-категоріальний апарат лінгвістики.

Семегин Татьяна Станиславовна,

кандидат филологических наук, Кременецкая областная гуманитарно-педагогическая академия им. Тараса Шевченка

СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КУРСА ВВЕДЕНИЕ В ЯЗЫКОЗНАНИЕ

В статье проанализировано понятия профессиональной лингвистической компетенции как первоосновы развития и формирования других видов компетенций. Профессиональная лингвистическая компетенция определяется как подвид языкокоммуникативной компетенции и выступает сложным и многоаспектным конгломератом знаний, умений, навыков, которые формируют лингвистический кругозор филолога. В работе описывается лингвистическая компетенция в разрезе ее структурных компонентов и приводятся примеры упражнений для ее успешного формирования.

Ключевые слова: профессиональная лингвистическая компетенция, языкокоммуникативная компетенция, теоретико-категоріальний апарат лінгвістики.

Tetiana Semehyn,

PhD in Philological sciences, Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy named after Taras Shevchenko

WAYS OF FORMING PROFESSIONAL LINGUISTIC COMPETENCE OF PHILOLOGICAL DEPARTMENT STUDENTS STUDYING THE COURSE INTRODUCTION TO LINGUISTICS

The article analyzes the concept of professional linguistic competence as the primary basis for the development and formation of other types of competences. Professional linguistic competence is defined as a variety of language communicative competence, serving as a complex and multidimensional conglomerate of knowledge, abilities and skills that form the linguistic outlook of the philologist. The paper describes structural components of linguistic competence: knowledge of the categorical apparatus of linguistics (fundamental terms and definitions, basic dichotomies, main conceptual oppositions), methodological framework (linguistic methods and principles of analysis), key linguistic concepts (theories and hypotheses of language origin, laws of language development, principles of classification of languages of the world, structural organization of language in terms of language levels, units and relations, language as a semiotic system); skills and abilities of practical analysis of linguistic and speech phenomena on the material of native and foreign languages; the ability to comprehend and apply the acquired knowledge and skills in the professional sphere. Examples of exercises for the formation of professional linguistic competence, in particular its terminological component, are provided. The aim of these exercises is to study main concepts and categories, avoid terminological uncertainty, establish generic relationships between different nominations, increase the cognitive activity of students, etc.

Key words: professional linguistic competence, language communicative competence, theoretical and categorical apparatus of linguistics.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями. Сучасна вища освіта перебуває у стані постійних викликів. Модернізація вищої школи, реструктуризація змісту освіти, посилення частки самостійної роботи студента у процесі опанування навчальних дисциплін, перехід від традиційного підходу здобуття знань до особистісно-орієнтованого, компетентнісна спрямованість змісту навчання – це лише головні тенденції, що зумовлюють докорінні зміни у підготовці філологів загалом, та формуванні професійних компетенцій зокрема.

Провідною професійною компетенцією для студентів філологічних спеціальностей виступає комунікативна компетенція та її лінгвістична складова. **Метою даної статті** виступає аналіз шляхів формування професійної лінгвістичної компетенції як концептуальної першооснови розвитку і становлення інших видів компетенцій словесників. Лінгвістична компетенція закладає фундамент наукового лінгвістичного світогляду майбутніх фахівців, вона необхідна для свідомого сприйняття, розуміння та засвоєння філологічних знань, науково-дослідної і пошукової роботи з мовознавства. Формування лінгвістичної компетенції здійснюється через вивчення ряду лінгвістичних дисциплін, і, насамперед, при опануванні нормативного курсу Вступ до мовознавства, що є базовим у системі підготовки філолога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники та методисти розглядають поняття лінгвістичної компетенції передусім як набуття певної системи знань і формування практичних умінь і навичок. Так, С. І. Корнієнко розуміє під лінгвіс-

тичною компетенцією здібність розпізнавати, називати і визначати лінгвістичні поняття, оперувати лінгвістичними фактами з фонетики, морфології, лексикології, синтаксису і стилістики, оволодівати нормами вимови, правопису і пунктуації [3]. В. В. Борисенко характеризує лінгвістичну компетенцію як набуття систематичних знань про мову, тобто знань граматичних правил, лексики, фонології, орфографії, пунктуації, семантики [2]. Т. В. Симоненко описує лінгвістичну компетенцію як сукупність знань про структуру мовної системи, а також уміння оперувати цими знаннями у процесі професійної діяльності: аналізувати, зіставляти, групувати факти мови, використовувати методи відповідного лінгвістичного опису [5, с. 25]. На думку Л. М. Овсієнко, лінгвістична компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури є інтегративним утворенням, результатом осмислення мовно-мовленнєвого досвіду, що містить володіння знаннями з мови як суспільного феномену і динамічної знакової системи, її розвиток, будову та функціонування; застосування української мови на основі літературних норм; збагачення лексичного запасу; сформовані вміння аналізувати мовні факти з фонетики, лексикології, фразеології, морфології, синтаксису, стилістики; осмислення рівневих зв'язків мовних одиниць, взаємозв'язків між різними лінгвістичними науками, відомостей про роль мови в житті людини і суспільства [4, с. 17].

Наукові результати. У науковій літературі поняття лінгвістичної компетенції розглядається переважно крізь призму комунікативної і перебуває і з нею у родо-видових відношеннях. Кількісне і якісне представлення структурних компонентів комунікативної компетентності варіюється. Комунікативна компетенція інкорпорує лінгвістичну, соціолінгвістичну, дискурсну, соціокультурну, соціальну та стратегічну складові у праці С. І. Корнієнко [3] та мовну, дискурсивну, соціолінгвістичну, іллокутивну, стратегічну, соціокультурну у роботі С. Ф. Бацевича [1, с. 125]. Відомий лінгводидакт Т. В. Симоненко трактує лінгвістичну компетенцію як складову професійної мовнокомунікативної компетенції, що включає предметну, прагматичну та технологічну складові [5, с. 14–15].

Ми визначаємо професійну лінгвістичну компетенцію як підвид мовнокомунікативної компетенції, що виступає складним і багатоаспектним конгломератом знань, умінь і навичок, які формують лінгвістичний світогляд філолога. Дана компетенція включає 1) знання **теоретико-категоріального апарату лінгвістики** (фундаментальні терміни та дефініції, базові дихотомії, головні концептуальні положення), 2) **методологічного інструментарію** (методи, принципи, процедури аналізу мовних феноменів), 3) **ключових мовознавчих концепцій** (періодизація лінгвістичної думки; теорії та гіпотези походження мови; закономірності розвитку мов; принципи класифікації мов світу; системно-структурна організація мови в розрізі мовних рівнів, одиниць та зв'язків; знаковий характер мови); 4) **навички і вміння практичного аналізу мовних і мовленнєвих явищ на матеріалі рідної та іноземних мов**; 5) **здатність** свідомо, творчо та цілеспрямовано осмислювати та застосовувати здобуті знання і вміння у професійній діяльності.

Таким чином професійна лінгвістична компетенція інкорпорує п'ять структурних компонентів: термінологічний, методологічний, власне теоретичний, практичний і трансформаційний. Лінгвістична компетенція успішно реалізовується за умови поетапно організованого навчання, самоосвіти і передбачає такі види діяльності:

- 1) опрацювання ключових термінів кожної теми;
- 2) осмислення головних методологічних принципів лінгвістики;
- 3) вивчення теоретичних питань теми;
- 4) застосування здобутих теоретичних знань під час практичного аналізу мовних явищ та мовленнєвих процесів;
- 5) опрацювання наукових першоджерел;
- 6) встановлення причинно-наслідкових зв'язків між мовними феноменами;
- 7) укладання таблиць, схем, відеопрезентацій для унаочнення вивченого матеріалу;
- 8) здійснення зіставного аналізу мовних фактів рідної та іноземної мов;
- 9) використання набутих знань та умінь під час вивчення інших лінгвістичних дисциплін;
- 10) застосування отриманих знань та навичок у процесі наукової, пошукової роботи з мовознавства та самоосвіти.

Кожен компонент професійної лінгвістичної компетенції потребує окремої системи вправ для його формування і відповідає за набуття певної системи знань, умінь та навичок. Першим, а відтак засадничим компонентом, виступає термінологічний блок, що забезпечує ознайомлення з теоретико-категоріальним апаратом лінгвістики шляхом вивчення ключових термінів та дефініцій, базових дихотомій, головних концептуальних положень, тобто метамови лінгвістики і знайомить студентів із науковою лінгвістичною картиною світу. Кожне лекційне і семінарське заняття із Вступу до мовознавства повинне бути спрямоване на розширення, збагачення і закріплення термінологічної грамотності та обізнаності студентів, що дозволить у майбутньому свідомо і ґрунтовно сприймати матеріал інших філологічних дисциплін та самостійно здійснювати пошукову й науково-дослідну роботу. Крім цього в умовах глобалізацій доцільно привчати студентів до оперування термінами як на рідній, так і іноземній мові, щоб полегшити доступ до наукових першоджерел та забезпечити їх мобільність у науковий простір.

Наведемо приклади вправ, що сприяють формуванню термінологічної обізнаності студентів і виробленню навичок оперування мовознавчими термінами, як складової загальної професійної лінгвістичної компетенції. Вивчаючи тему *Лексико-семантична система мови*, доцільними для застосування слугуватимуть такі види вправ:

Вправа 1. Користуючись словником лінгвістичних термінів О. С. Ахманової або будь-яким іншим лінгвістичним словником, доповніть таблицю термінами-відповідниками. Поясніть значення поданих термінів.

укр. мова	англ. мова	нім. мова
гіпонім		
	neologism	
		Verbot
евфемізм		
	loan-word	
		Toponomastik

Вправа 2. Визначте гіперонім з-поміж лінгвістичних термінів. Поясніть значення гіпонімів. Який тип відношень у мові зумовлює явище гіперо-гіпонімії?

- 1) постфікс, афікс, суфікс, префікс, конфікс;
- 2) мовна одиниця, фонема, лексема, конструкція, морфема;
- 3) паремія, фразеологічне зрощення, фразеологізм, фразеологічна єдність;
- 4) топонім, оронім, зоонім, фітонім, хрононім, онім;
- 5) германістика, славістика, індоевропейстика, романістика, індологія;
- 6) говір, говірка, діалект, наріччя;
- 7) ідо, лінкос, штучна мова, волапюк, сольресоль;
- 8) омоніми, омофони, омографи, омоформи;
- 9) полоністика, русистика, болгаристика, богемістика, славістика.

Вправа 2. Доберіть синоніми до поданих термінів: лінгвістика, флексія, фонологія, білінгвізм, гіперо-гіпонімія, алфавіт, тавтологія, реконструкція, глотогонія, акцент, невербально, екстралінгвістичний, лінгвоцид, ізоморфний, аломорфний, щабель мови, ідіома, дериватологія, словникарство, синхронія/діахронія, полісемія, семантика, запозичення, милозвучність, семіологія, звуконаслідування, синологія.

Яке співвідношення національних й інтернаціональних термінів простежується серед них? Який тип відношень у мові зумовлює явище синонімії? Які типи синонімів ви знаєте? Поясніть особливості вживання дублетів.

Проаналізуйте будь-які два терміни за наступною схемою.

Схема аналізу терміна

1. Назва терміна.
2. Термін-синонім.
3. Дефініція терміна.
4. Переклад терміна на англійську або німецьку мову.
5. Приклад речення для ілюстрації особливостей функціонування терміна.

Вправа 4. Доберіть антоніми до термінів та поясніть їхнє значення. Який тип відношень у мові зумовлює явище антонімії? Які типи антонімів ви знаєте?

- питома лексика –
- природна мова –
- канонічна мова –
- аналітизм –
- активний словник –
- інтралінгвальний –
- експліцитний –
- власна назва –
- неологізм –
- моносемія –
- какофонія –
- пейоративний –

Вправа 5. Поєднайте термін із його винахідником. Поясніть значення кожного терміна.

лексико-семантичне поле	Дж. Лакофф
фрейм	М. Бартолі
концептуальна метафора	Х. Рейзіг
адстрат	Ч. Філлмор
конверсив	Й. Трір
семасіологія	Дж. Лайонз

Такі вправи націлені на ознайомлення і засвоєння понять і категорій, усунення термінологічної невизначеності, встановлення родо-видових зв'язків між різними номінаціями, усвідомлення сутності мовних терміносистем, оперування терміноодиницями на різних мовах, ознайомлення з авторами термінозначень, підвищення пізнавальної активності студентів, їхню інтеграцію у світовий науковий простір і мобілізацію пошукової роботи з мовознавства. Вправи термінологічного блоку готують студентів до роботи з першоджерелами, статистичними даними, інтернет-ресурсами та до компетентного використання здобутих знань при практичному аналізі мовних і мовленнєвих явищ і процесів.

Становлення лінгвістичної компетенції здійснюється поетапно через різні форми навчання: лекційні, семінарські заняття, в процесі самостійної роботи студентів та підготовці науково-дослідних завдань. Важливою передумовою ефективного формування професійної лінгвістичної компетенції виступає наявність навчально-методичних комплексів, які сприятимуть комплексному і цілісному підході до цього явища.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, професійна лінгвістична компетенція є ключовою у системі забезпечення фахової готовності студентів. Вона є першоосновою розвитку і формування інших видів компетенцій, оскільки знайомить студентів із науковою картиною світу і закладає основи лінгвістичного світогляду і способу мислення. Формування лінгвістичної компетенції доцільно розпочинати з термінологічної складової шляхом пізнання та дослідження сутності мовних терміносистем і їхніх одиниць.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 342 с. (Альма-матер).
2. Борисенко В. В. Теоретичні засади категорії «компетенція». *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія «Педагогічні та історичні науки» : [зб. наук. статей]*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 96. С. 20–29.
3. Корнієнко С. І. Сутність і основні характеристики лінгвістичної компетентності майбутніх учителів болгарської мови. *Педагогічні науки*. 2009. Вип 4. С. 161–165.
4. Овсієнко Л. М. Методика навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури на засадах компетентнісного підходу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.02 ; Київський університет імені Бориса Грінченка. 2018. 44 с.
5. Симоненко Т. В. Формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.02 ; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. 2007. 37 с.